

İSTANBUL SÖZLEŞMESİ'NİN ARDINDAN:

KADINA YÖNELİK ŞİDDETLE MÜCADELEDE IV. ULUSAL EYLEM PLANI'NA DAİR BİR İNCELEME

Fehmiye Ceren Akçabay

2000'li yıllarda Türkiye'de hukuk reformları ile eşitlikçi hukuki düzenlemeler yapılmış ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi bakımından önemli adımlar atılmıştır. Kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddet konusunda yaptırım gücüne sahip ilk uluslararası insan hakları sözleşmesi olan İstanbul Sözleşmesi 2014 yılında yürürlüğe girmiş, bunun öncesinde de iç hukuk 2012 yılında 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ile düzenlenmiştir. Ancak bilindiği gibi, 2021 yılına gelindiğinde bu süreç tersine dönmüş, Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'ni feshettiği duyurulmuştur. Çalışmada Türkiye'de kadına yönelik şiddetle mücadeledeki tutarsızlık değerlendirilmeye çalışılacak, bu süreçte uluslararası hukuk eksenini terk etmeye başlayan hukuk politikası ve kadına yönelik şiddetle mücadeledeki yeni muhafazakâr yaklaşım Sözleşme'nin uluslararası hukuk bakımından fesih tarihinde ilan edilen Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı çerçevesinde tartışmaya açılmaya çalışılacaktır.

After the Istanbul Convention: A Review on IV. National Action Plan for Combating Violence Against Women

In the 2000s, egalitarian legal arrangements were made in Turkey with legal reforms and important steps were taken for preventing violence against women. The Istanbul Convention, the first international human rights convention with sanctioning power on violence against women and domestic violence, entered into force in 2014. However, as it is known, this process was reversed in 2021 and it was announced that Turkey had withdrawn from the Istanbul Convention. In this study, the inconsistency in the legal struggle against violence against women in Turkey will be evaluated. The new conservative approach will be discussed within the framework of the IV. National Action Plan for Combating Violence Against Women was announced on the date of the abolishment of the Convention in terms of international law.

Giriş

Kadına yönelik şiddetin önlenmesi tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de feminist ve LGBTİ+ hareketin en önemli gündemlerinden birine karşılık gelir. Kadına yönelik şiddetin toplumsal cinsiyete dayalı yapısı ve eril toplumsal normlarla ilişkisi feminist teori tarafından ortaya konulduğu gibi, kadına yönelik şiddetin önlenmesi için kamu politikalarının geliştirilmesi de feminist mücadele tarafından talep edilmiştir. Türkiye'de de 1980'li yılların sonundan itibaren kadına yönelik şiddete ve bu şiddeti teşvik eden söyleme yönelik kampanyalar, konunun toplumsal bir sorun olarak kabul edilmesini ve devletin kadına yönelik şiddeti önlemek için kamu politikaları oluşturmaya başlamasını sağlamıştır.¹

Kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusunda geliştirilen kamu politikaları 1990'lı yıllardan itibaren hukuk politikası haline gelerek reformlara yansımış, feminist hareketin

kampanyalarına paralel olarak dönemin Medeni Kanun ve Ceza Kanunu'nda yer alan ve kadına yönelik şiddete cevaz veren düzenlemeler yürürlükten kaldırıldığı gibi 1998 yılında ilk kez önleyici bir düzenleme olan 4320 sayılı Ailenin Korunması Kanunu yürürlüğe girmiştir.² 2000'li yılların başında Avrupa Birliği'ne (AB) uyum süreciyle birlikte hızlanan hukuk reformları sayesinde Anayasa'nın 10. maddesinde 2004 yılında yapılan düzenlemelerden başlayarak Medeni Hukuk, Ceza Hukuku ve İş Hukuku gibi başlıca hukuk alanlarında eşitlik içeren düzenlemeler hayata geçirilebilmiştir. AB'ye uyum sürecinin kadına yönelik şiddetle mücadele bakımından bir diğer önemli yanı, bu süreçte hukuk ve kamu yönetimi alanında stratejik planlama modeli³ çerçevesinde, kadınlarla ve doğrudan kadına yönelik şiddetle ilgili çeşitli strateji belgeleri ve planlarının hazırlanıp yayımlanmaya başlamasıdır.

Kadına yönelik şiddetle mücadele ve kadının insan haklarının ve toplumsal statüsünün korunup geliştirilmesine yönelik ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesindeki Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) görevlidir.⁴ KSGM, 2007 yılından itibaren kadına yönelik şiddetle mücadele ulusal eylem planları ve konuya ilişkin farklı strateji belgeleri hazırlanmaktadır.⁵ Bu çerçevede şimdiye kadar dört farklı Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı hazırlanıp yayımlanmıştır. I. Ulusal Eylem Planı 2007-2010, II. Ulusal Eylem Planı 2012-2015, III. Ulusal Eylem Planı 2016-2020, IV. Ulusal Eylem Planı ise 2021-2024 yıllarındaki süreçte kadına yönelik şiddetle mücadelede belirlenen politika ve hedefler, yapılacak faaliyetler ile sorumlu kurum ve kuruluşları belirlemiştir.

Özellikle I. Ulusal Eylem Planı'nın kapsadığı 2012-2015 döneminde kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda feminist hareketin desteği ile önemli adımlar atılmış, planda belirlenen politika ve hedeflere uygun şekilde 2011 yılında Türkiye, Kadına Yönelik Şiddetle ve Aile İçi Şiddetle Mücadele ve Önleme Avrupa Konseyi Sözleşmesi'ne⁶ (İstanbul Sözleşmesi) ev sahipliği yaparak sözleşmeye imza atan ilk ülke olmuştur. Kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddet konusunda yaptırım gücüne sahip ilk uluslararası insan hakları sözleşmesi olan İstanbul Sözleşmesi 2014 yılında yürürlüğe girmiş, bunun öncesinde de iç hukuk 2012 yılında 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (6284 sayılı kanun) ile düzenlenmiştir. 2013 yılında ise kanunun uygulama yönetmeliği yürürlüğe girmiştir.⁷

İstanbul Sözleşmesi'nin ardından hazırlanan II. ve III. Ulusal Eylem Planlarının içeriği de sözleşmenin dört temel ilkesi olan önleme (*prevention*), koruma (*protection*), failleri kovuşturma/yargılama (*prosecution*) ve bütüncül politika geliştirme (*policy*) ilkelerine uygun şekilde ve sözleşmenin benimsediği toplumsal cinsiyet eşitliği kavramını yansıtan bir yaklaşımla hazırlanmıştır. 2016 yılında 6284 sayılı kanun çerçevesinde önemli bir kurum olarak oluşturulan Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkında Yönetmelik yürürlüğe

girerken, 2018 yılında yine KSGM tarafından hazırlanan ve 2018-2023 yıllarını kapsayan Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı açıklanmıştır. Ancak bilindiği gibi, 2021 yılına gelindiğinde bu süreç bir anda geride bırakılarak saatler gece yarısını geçtikten sonra *Resmî Gazete*'de yayımlanan bir Cumhurbaşkanlığı Kararı ile Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'ni feshettiği duyurulmuş, ardından kadına yönelik şiddetle mücadelede İstanbul Sözleşmesi'ni yok sayan yeni yaklaşımı yansıtan IV. Ulusal Eylem Planı kamuoyu ile paylaşılmıştır.⁸

Tüm bu gelişmeler Türkiye'de hâlâ yakıcı bir toplumsal sorun olan kadına yönelik şiddet konusunda tutarlı bir hukuk politikasından bahsedilmesinin güç olduğunu ortaya koymaktadır. Bu belirleme ışığında çalışmada kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda sürdürülen mevcut politika IV. Ulusal Eylem Planı çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılacak, bu süreçte uluslararası hukuk eksenini terk etmeye başlayan hukuk politikası ve İstanbul Sözleşmesi'nin feshi açıklaması ile netleşen kadına yönelik şiddetle mücadeledeki muhafazakâr yaklaşım, stratejik planlama çerçevesinde oluşturulan diğer belgeler de göz önünde bulundurularak tartışmaya açılmaya çalışılacaktır.

Eylem Planı, İstanbul Sözleşmesi ve Uluslararası Hukuk

Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'ni feshine ilişkin Cumhurbaşkanlığı kararı ülkede yoğun hukuki tartışmalara ve toplumsal bir tepkiye sebep olurken Türkiye Cumhuriyeti hükümeti kararın anayasaya ve kanunlara aykırılığı gerekçesi ile açılan davalarda hukuki sürecin tamamlanmasını beklemeden Avrupa Konseyi'ne sözleşmeden fesih bildiriminde bulunmuştur.⁹ Sözleşmenin fesih usulüne göre, taraf devletler istedikleri zaman sözleşmeyi feshedebilmekle birlikte Sözleşmenin feshi, konuya ilişkin bildirim genel sekretere ulaştırıldığı tarihten itibaren üç aylık sürenin bitimini izleyen ayın birinci gününde yürürlüğe girmektedir.¹⁰ Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı kararına karşı verilen hukuki ve politik mücadeleyle geçen üç aylık sürenin ardından 1 Temmuz 2021 tarihinde uluslararası hukuk bakımından sözleşmenin Türkiye tarafından feshedildiği kabul edilirken aynı tarihte IV. Ulusal Eylem Planı kamuoyuna açıklanmıştır.¹¹ Yeni Ulusal Eylem Planı'nın bir önceki eylem planının kapsadığı sürenin bitiminden altı ay sonra, önemli bir gecikmeyle, açıklandığı düşünüldüğünde¹² seçilen tarih tesadüf olmaktan uzak olduğu gibi IV. Ulusal Eylem Planı'nın içeriği de kadına yönelik şiddetle mücadele için geliştirilecek politikalar bağlamında İstanbul Sözleşmesi'ni görmezden gelen bir tutumu yansıtmaktadır.

Kadın haklarına ve kadına yönelik şiddetle mücadeleye ilişkin düzenleme ve belgelerin önemli günlerde kamuoyu ile paylaşılması bir süredir hükümetin sürdürdüğü sembolik bir yaklaşıma karşılık gelmektedir. İstanbul Sözleşmesi'nin iç hukuktaki yansıması olan 6284 sayılı kanun 8 Mart 2012 tarihinde yürürlüğe girdiği gibi, Kadının Güçlendirilmesi Strateji Belgesi de 2018 yılının 8 Mart'ında açıklanmıştır. Bununla birlikte, son dönemde açıklanan belgelerin içerik

bakımından benzerliğinden sembolik düzeyde de olsa söz edilememektedir. Tıpkı IV. Ulusal Eylem Planı gibi bizzat Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından duyurulan Kadının Güçlendirilmesi Strateji Belgesi 2018-2023 yıllarını kapsayan bir belge olmasına rağmen belgede İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmeye neden olabilecek herhangi bir gerekçe yahut değerlendirme mevcut değildir. Oysa bu belge kadına yönelik şiddetin önlenmesi de dahil olmak üzere kadının güçlendirilmesine ilişkin kamu politikalarının ayrıntılarıyla açıklandığı strateji belgesine karşılık geldiği gibi, KSGM tarafından hazırlanan strateji belgeleri içinde IV. Ulusal Eylem Planı içinde atıfta bulunulan tek belgedir.¹³

Üstelik özellikle IV. Eylem Planı'nda açıkça görünür hale gelen bu tutarsızlık sehven de yapılmamıştır. Titiz ve kapsamlı bir çalışmanın ürünü olduğu anlaşılan IV. Ulusal Eylem Planı'nda kadına yönelik şiddetle mücadele için *adalet erişim ve mevzuat, koordinasyon ve politika geliştirme, koruyucu ve önleyici hizmetler, farkındalık geliştirme ve veri ve istatistik* olmak üzere önceki ulusal eylem planlarından çok da farklı olmayan beş farklı hedef altında strateji ve faaliyetler geliştirilmiştir. Bununla birlikte, önekilere kıyasla çok daha ayrıntılı olarak hazırlanan son planda her bir strateji ve faaliyet bakımından ilgili ve sorumlu kurumlar, performans göstergeleri ve süreler ayrı ayrı belirtilmiştir.¹⁴

Planda yer alan hedefler, tıpkı II. ve III. Ulusal Eylem Planlarında olduğu gibi İstanbul Sözleşmesi'nin dört ilkesine yani önleme, koruma, failleri kovuşturma/yargılama ve bütüncül politika geliştirme ilkelerine benzer bir çerçeveye oturtulmuş, kadına yönelik şiddet sınıflandırması konusunda da sözleşmeye bağlı kalınmıştır. Bu durum, kadına yönelik şiddetle mücadelede İstanbul Sözleşmesi'nin kaçınılmaz ölçüde belirleyici bir metin olduğunu bir kez daha ortaya koyduğu gibi, sözleşmeden çekilme iradesinin sözleşmenin kadına yönelik şiddeti ele alma şeklinin yanlışlığı ile açıklanamayacağını da ortaya koyar.¹⁵ Buna rağmen, planda, çarpıcı şekilde, İstanbul Sözleşmesi tek bir kez dahi zikredilmemiştir. İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanmasının ardından oluşturulan II. ve III. Ulusal Planlarda doğrudan İstanbul Sözleşmesi'ne atıflarda bulunulduğu, hatta bu planların sözleşmenin "ışığında" hazırlandığının açıkça belirtildiği düşünüldüğünde, kadına yönelik şiddetle mücadele konusundaki hukuk politikasında yeni plana yansıyan dönüşüm çarpıcıdır.¹⁶

Plandaki strateji ve faaliyetlerin de sözleşmenin denetim organı GREVIO ve İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu çatısı altında bir arada mücadele veren Türkiyeli feminist ve LGBTİ+ örgütlerinin kimi ısrarlı eleştiri ve talepleri ile paralel olduğu da görülmektedir.¹⁷ Buna ilişkin en belirgin örnek, platformun Gölge Raporu ve GREVIO Türkiye Raporu'nda önemli oranda yer verilen istatistik ve veri eksikliğinin önceki planlardan farklı olarak bu planda beş başlıkta¹⁸ sıralanan hedeflerden biri olarak düzenlenmesi ve bu hedef çerçevesinde ayrıntılı faaliyetlerin ve görevli kurum ve kuruluşların belirlenmesidir.¹⁹ Buna karşın, 214 sayfalık

metinde bu raporlara dair tek bir atıfta dahi bulunulmamış, planda 6284 sayılı kanunun gelişimi ve uygulaması da İstanbul Sözleşmesi ile bağları tamamen koparılarak ele alınmıştır.

2021-2025 yıllarını kapsayan IV. Ulusal Eylem Planı'nın “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Ulusal ve Uluslararası Gelişmeler” başlığını taşıyan bölümünde daha önceki ulusal eylem planlarının aksine İstanbul Sözleşmesi'ne yer verilmediği gibi, sadece 2009 yılına kadar olan uluslararası gelişmeler aktarılmış, bu tarihe kadar olan Avrupa Konseyi kararlarına atıfta bulunulmasına rağmen Türkiye bakımından bağlayıcı olan AİHM kararlarına yer verilmemiştir. Oysa AİHM'nin kadına yönelik şiddeti AİHS kapsamında bir insan hakları ihlali olarak tanımlayan içtihadının kaynağı Opuz kararı da 2009 tarihli olduğu gibi, bu karar Türkiye'den yapılan bir başvurunun sonucudur.²⁰

Planda 1979 yılında hazırlanan ve 1986 yılından itibaren Türkiye'de yürürlükte olan Birleşmiş Milletler (BM) Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne²¹ (CEDAW) de bu bölümde değil “Genel Bakış” başlığı altında yer verilmiş, ilgili kısımda 1992 yılında CEDAW Komitesi tarafından açıklanan cinsiyete dayalı şiddeti “kadınların erkeklerle eşit temelde hak ve özgürlüklerden yararlanma becerisini ciddi şekilde kısıtlayan bir ayrımcılık şekli” olarak tanımlayan 19 sayılı Genel Tavsiye Kararı'na atıfta bulunmakla yetinilmiş, CEDAW Komitesi'nin uluslararası hukuku belirleyen daha güncel kararları olan “Kadınların Adalet Erişimi” konulu 2015 tarihli 33 sayılı Genel Tavsiye Kararı'na “Adalet Erişim ve Mevzuat” bölümünde, 2017 tarihli 35 sayılı Genel Tavsiye Kararı'na ise “Veri ve İstatistik” başlığında değinilmekle yetinilmiştir.

Oysa CEDAW Komitesi'nin verdiği 35 sayılı Genel Tavsiye Kararı, 19 sayılı Genel Tavsiye Kararı'nın 25. yılı nedeniyle “Birleşmiş Milletler'e üye devletlerce şiddetle mücadelenin küresel yol haritası” olacak şekilde hazırlandığı gibi²², CEDAW'ın güncel yaklaşımı ile İstanbul Sözleşmesi arasında kadına yönelik şiddetle mücadele açısından önemli bir yaklaşım birliği bulunduğu temel göstergesi kabul edilmektedir.²³ Dolayısıyla, Komite'nin bu kararını asıl bağlamından kopararak, veri ve istatistik gibi kararın içeriğine ilişkin ayrıntılı bir bilginin varlığına da işaret eder şekilde, ulusal plan içinde anmak, bilinçli bir çarpıtma çabasının açık bir delilidir. Üstelik bu karar ve içtihatlar İstanbul Sözleşmesi'nin yokluğunda uluslararası düzenlemeler bağlamında önemli birer hukuki dayanak durumundadır. Bu yaklaşım, planda sadece İstanbul Sözleşmesi'nin değil bütün güncel uluslararası düzenlemelerin yok sayıldığını göstermektedir. Zaten bu, planda açıklıkla ifade de edilmiş, kadına yönelik şiddetle mücadeleye ilişkin tarihsel anlatım 2009 yılında Opuz kararı dahi anılmadan kesilirken uluslararası gelişmeler bölümü şu ifadelerle sonlandırılmıştır:

“Küresel ve bölgesel sözleşme metinleri ve uluslararası kuruluşlar bünyesinde alınan kararlar ve kabul edilen belgeler bütüncül olarak değerlendirildiğinde; şiddet türlerinin tanımlanması ve tanınması adına

önemli katkılar sağlamış olsalar da bu şiddet türleri ve gerçekleşme biçimlerinin yasaklanmasını temenni ve tavsiye etmenin ötesinde bir kabiliyete sahip olamadığını söylemek mümkündür.”

Varlık sebebi geleceğe yönelik kamu politikaları ve stratejilerinin paylaşılması olan ve yasal olarak herhangi bir yaptırım gücü bulunmayan bir ulusal planda uluslararası insan hakları düzenlemelerine ilişkin bu küçümseyici tavrı açıklamanın rasyonel bir yolu bulunmamaktadır. Bu tutum, ancak uluslararası düzenlemelerin içeriğine zıt ideolojik bir yaklaşımın yansıması olarak değerlendirilebilir. Bu yaklaşım, kadına yönelik şiddetin toplumsal cinsiyete dayalı olarak geliştiğini ısrarla inkâr eden ve aileyi merkeze alan muhafazakâr bir bakış içerir.

Eylem Planı ve Muhafazakâr Politikalar

Son ulusal eylem planında yok sayıldığı açıkça gözlemlenebilen kadına yönelik şiddetle mücadeledeki uluslararası hukuk ekseni, yerini muhafazakâr bir yaklaşımla oluşturulan yeni bir kavramsal çerçeve ve faaliyet planına bırakmıştır. Planda, kadına yönelik şiddet toplumsal cinsiyete dayalı bir şiddet türü olarak ele alınmayarak “[b]ir insan hakkı ihlali, halk sağlığı sorunu, ayrımcılık biçimi ve topyekûn mücadeleyi gerektiren küresel bir sorun” olarak tanımlanmış, “[k]adına yönelik şiddeti doğuran etkenler kadınlar ve erkekler arasındaki sosyal, politik ve ekonomik gücün dengesiz dağılımı” olarak belirlense de kadına yönelik şiddet kavramının aile içi şiddet, cinsiyet temelli şiddet gibi çeşitli kavramlar ile de ifade edildiği belirtilerek ulusal ve uluslararası mevzuat bakımından dahi birbirinden ayrı şekilde tanımlanan bu kavramlar arasında bir kargaşa yaratılmıştır. Dahası bu konuda verilecek mücadelenin önemi, kadına yönelik şiddetin kadınların yanı sıra aileyi ve çocukları etkilemesi ve toplumsal maliyetinin “dikkate değer” oluşu ile açıklanmıştır.²⁴

Tanımlar kısmında ev içi şiddete yer verilmesine karşın planda genel itibarıyla, tıpkı İstanbul Sözleşmesi’nin resmi çevirisinde olduğu gibi bu ifade yerini aile içi şiddete bırakmış; aile içi şiddet ise “kadınların yanı sıra çocuklar, erkekler ve yaşlılar gibi diğer mağdurları da kapsayan, görmezden gelinemeyecek kadar fazla sayıda aileyi etkileyen bir olgu” olarak tarif edilmiştir. Ayrıca “[a]ile içi şiddetin yaşlıların istismarı ve erkeklere yönelik şiddet gibi diğer biçimlerine ilişkin güvenilir veriler ise görece daha azdır.” belirlemesi yapılarak hukuki literatüre “erkeklere yönelik şiddet” kavramı da eklenmeye çalışılmıştır.²⁵

Kadına yönelik şiddetle mücadele için hazırlanan bir belge olan planda şiddet tanımlarının ciddi bir kavram kargaşası içinde toplumsal cinsiyetten koparılarak ele alınması toplumsal eşitliği perspektifinin tamamen terk edilmesini de kolaylaştırmıştır. Planda her ne kadar yer yer “kadın erkek eşitliği” ve “kadın erkek fırsat eşitliği” gibi kavramlar kullanılsa da uluslararası hukuk düzenlemelerinin içerdiği, daha önceki ulusal eylem planları içinde de ilk sırada yer alan toplumsal cinsiyet eşitliği sağlama hedefinden vazgeçilmiş; toplumsal cinsiyet eşitliği ifadesinin kullanımından dahi kaçınılmıştır.²⁶ Toplumsal cinsiyet eşitliği kavramına yer

vermemek için yine KSGM tarafından hazırlanan ve önemli reformları beraberinde getiren 2008 tarihli “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı” dahi planda anılmamıştır.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması yerine konan yaklaşım planda “[h]er bireyin şiddete karşı sıfır tolerans ilkesini benimsediği ve şiddetten arınmış bir toplumun tesisi” olarak açıklanmıştır. Planda kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizlikler kadına yönelik şiddet bakımından bir kaynak olarak tespit edilmekle birlikte, toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımının terk edilmesiyle sorun bireysel düzeye indirgenmiştir. Bu yaklaşımın en belirgin yansıması şiddet faili bireylere yönelik olarak geliştirilmesi planlanan öfke kontrolü, stres yönetimi, madde bağımlılığı ve alkol tedavisi gibi bireysel eğitim ve desteklerdir.²⁷ Bununla birlikte, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Diyanet İşleri Bakanlığının sorumlu kurum olarak öne çıkarıldığı plan ve stratejilerle ailenin korunması politikası çerçevesinde aile merkezli eğitim ve çalışmalar öngörülse de planda ailenin korunması yaklaşımını yansıtacak herhangi bir ifadeden de kaçınılmıştır. Planın hedefinin [a]ilenin korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesi olduğu sadece bir kez toplumsal farkındalık bölümünde dile getirilmiştir.²⁸

Son ulusal eylem planındaki bu muhafazakâr yaklaşım, III. Ulusal Eylem Planı itibarıyla başlayan din eksenli geleneksel ailenin korunması politikasını oldukça geniş bir kapsama ulaştırmıştır. Bu bakımdan öngörülen en çarpıcı faaliyetlerden biri, koruyucu ve önleyici hizmetlerin geliştirilmesi hedefi için sığınaklarda şiddet mağdurlarına yönelik manevi destek ve dini rehberlik hizmetlerinin etkinliğinin artırılmasıdır. Planda, bu faaliyet bakımından sorumlu kurum doğrudan Diyanet İşleri Başkanlığı olarak belirlenmiştir.²⁹ Bunun dışında eylem planında kadına yönelik şiddetle mücadele bakımından en önemli destek kurumlarından olan kadın sığınaklarının koşulları ve sığınaklardaki kadın ve çocuklara verilmesi gereken desteklere yönelik herhangi bir saptama ve öneri ise mevcut değildir. Plan, oldukça uzun ve ayrıntı şekilde hazırlanmasına rağmen, toplumsal cinsiyet eşitliği sağlama hedefinin terk edilmesi nedeniyle planda pek çok ulusal ve uluslararası raporda birer eksiklik olarak belirtilen, kadına yönelik şiddet konusunda uzman bir acil yardım hattı ihtiyacı, sığınaklardaki destek ve kapasite yetersizlikleri, mali kaynak ihtiyacı ve ücretsiz avukat desteği gibi önemli hususlarda da herhangi bir değişiklik önerilmemektedir.³⁰

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kadına yönelik şiddetin önlenmesi bakımından en fazla öne çıktığı hedef ise toplumsal farkındalık ve duyarlılığın artırılmasıdır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın sorumluluğunda sürdürülmesi planlanan aile, babalık, evlilik öncesi eğitimlerinin içeriklerinin hazırlanması, güncellenmesi, uygulanmasının teşviki ve eğitici eğitimleri için Diyanet İşleri Başkanlığı ilgili kurumlardan biri olarak belirtildiği gibi, Diyanet İşleri din görevlilerinin konuya ilişkin eğitimlerinden ve üçer aylık vaaz ve hutbelerin hazırlanmasından doğrudan sorumludur. Planda hazırlanacak vaaz ve hutbelerin içeriği bakımdan ise asli unsur kadına yönelik ve aile içi şiddetin, aile bütünlüğü üzerine zararlarının

vurgulanması olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda planda Diyanet İşleri'nin sorumlu kılındığı bir diğer faaliyet ise hem kadına yönelik şiddetle mücadelede erkeklerin katılımının sağlanması hem de doğru dini bilgilerin ve olumlu örneklerin anlatılması bakımından önemli olduğu belirtilen Aile ve Dini Rehberlik Büroları/Merkezleri aracılığıyla farkındalık artırma faaliyetleridir. Diyanet'in TV ve radyo yayınları ile farkındalık faaliyetlerini sürdürmesi de yine planda belirtilen faaliyetler arasındadır.³¹ Planda öngörülen hedefler bakımından sürdürülecek faaliyetlerin neredeyse tamamında Diyanet İşleri Başkanlığı'na ilgili kurumlar arasında yer verilmiştir. Buna veri ve istatistik hedefi gibi oldukça teknik bir alanda sürdürülmesi planlanan faaliyetler de dahildir.³²

Planın veri ve istatistik hedefine ilişkin başlıkta “[t]oplumsal sorunların çözümünde ve kalkınmanın gerçekleştirilmesinde, kamu politikalarının oluşturma süreçlerinde kararların objektif yöntemlerle elde edilmiş kanıtlara dayandırılması; diğer bir deyişle politikaların kanıta dayalı yöntemlerle geliştirilmesi önemlidir. Söz konusu yöntemler vasıtasıyla sosyal bilimlerle politika yapım süreçleri arasındaki mesafe kapatılarak bilimsel bilginin kamu politikalarına entegrasyonu sağlanır; doğru tespit, nitelikli politika ve etkin hizmet hedefleri gerçekleştirilir.” ifadelerine yer verilmesine rağmen hazırlanan plan böyle bir veriye ve araştırmaya dayanmamaktadır.

Oysa planda önceki planlarda belirlenen faaliyetlere ilişkin değerlendirme yapılmadığı gibi, içerilen ulusal veriler dahi güncel değildir. Kadına yönelik şiddeti tüm boyutlarıyla ele almak üzere “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırmaları” yürütüldüğü belirtilen planda yer verilen en yakın tarihli verilerin kaynağı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2014 Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması’dır.³³ Bilindiği gibi İstanbul Sözleşmesi İzleme Platformu’nun ısrarlı talebine ve İstanbul Sözleşmesi denetim organı GREVIO’nun 2018 yılında açıkladığı Türkiye raporunda dile getirilen veri eksikliğine rağmen bu araştırmanın devamı gelmemiştir.³⁴ Buna karşılık raporda var olan uluslararası veriler 2021’e aittir. Ancak uluslararası veriler söz konusu olduğunda da Türkiye’nin içinde yer aldığı endeksler tartışma dışı bırakılmıştır. Örneğin planda Avrupa Cinsiyet Eşitliği Endeksi’nden bahsedilmiş ama Türkiye’nin 156 ülke arasında 134. sırada yer aldığı Dünya Ekonomik Forumu Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi’ne yer verilmemiştir.

Plan bir bütün olarak ele alındığında, çözüm bulunması gereken önemli ve yakıcı bir sosyolojik sorun olan kadına yönelik şiddet ile mücadelede verilere dayalı olmayan ve bilimsel bir yaklaşımla sürdürülmeyen bir politika oluşturma sürecinin söz konusu olduğu, KSGM’nin kendi kurumsal hafızası anlamına gelen bilgi, belge ve tarihsel süreçlerin dahi çalışmaya yansımadağı gözlenmektedir. Uluslararası ilke ve düzenlemelerin yokluğunda kamu politikalarının oluşturulması sürecinde herhangi bir olgusal belirlemenin de dahil olmaması,

çalışmanın muhafazakâr ideolojik yaklaşımın yaygınlaştırılması çabası haline gelmesine neden olmuştur.

Sonuç

İstanbul Sözleşmesi'nin feshine dair Cumhurbaşkanlığı kararının hemen ardından uygulamaya konan Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Planı'nın içeriği Türkiye'de kadına yönelik şiddetle mücadelede uygulamaya konulan kamu politikalarının dönüşümü konusunda önemli saptamalar yapma imkânı sunmaktadır. Son eylem planı, yakın tarihte uluslararası bir insan hakları belgesine ilişkin olarak yaşanan tartışmaları ve siyasal iktidarın kadına yönelik şiddetle mücadelede sergilediği tutumu açıklamaktan uzak olsa da kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda inşa edilen yeni yaklaşımın ana hatlarını gözler önüne sermektedir. Planda, Türkiye bakımından hâlâ bağlayıcı olan uluslararası düzenleme ve kararlar ile aynı kamu kurumları tarafından hazırlanan benzer nitelikteki politika belgeleri görmezden gelinmiş, kadına yönelik şiddet verileri seçime tabi tutularak ele alınmıştır.

2007 yılından beri kesintisiz olarak çıkarılan kadına yönelik şiddetle mücadele eylem planları bir arada ele alındığında konuya ilişkin tutarlı bir hukuk politikasından bahsedilememekte, nitelikli veri ve istatistik ölçümünün ve önceki planlarda belirlenen faaliyetlere ilişkin değerlendirmenin yapılmadığı, yeni hedef ve faaliyetlerin bu değerlendirmenin yokluğunda belirlendiği göze çarpmaktadır. İstanbul Sözleşmesi'nin feshi bildiri ile belirginleşen kadına yönelik şiddeti toplumsal değil bireysel düzeyde ele alan yaklaşım, kadına yönelik şiddetle mücadelede tüm dünyada benimsenen insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği temelli yaklaşımı göz ardı etmektedir.

IV. Ulusal Eylem Planı ile birlikte, planlı hizmet sunumu sağlama, politika geliştirme ile uygulamayı etkili bir şekilde izleme ve değerlendirme araçları olarak tanımlanan strateji belgeleri, kadına yönelik şiddetle mücadele açısından asli işlevlerini yitirerek birer ideolojik beyannameye indirgenmiştir. Bu beyannameye dillendirilen ise eşitlikçi bir yaklaşım yerine güncel politik gelişmelerin etkisine açık bireysel düzeyli, din eksenli ve aile eksenli bir muhafazakâr yaklaşımdır. Bu durumun gün geçtikçe artıp son ulusal eylem planı ile netleşen sonucu ise ne yazık ki, hak temelli mevcut hukuk düzenlemelerinin destekten yoksun kalarak etkisizleşmesi ve şiddete açık halde yaşayan kadınların adalete erişim sağlayamamasıdır. Ancak en başta da belirtildiği gibi, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de kadına yönelik şiddeti toplumsal bir sorun olarak tanımlayıp kamusal alana taşıyan asıl olarak feminist ve LGBTİ+ harekettir ve Türkiye'de feminist ve LGBTİ+ hareket kadına yönelik şiddetin önlenmesi için eşitlikçi yeni politikalar talep edecek ve bunların hayata geçirilmesini sağlayacak güce ve birikime sahiptir.

Kaynakça

IV. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı'na (2021-2025) Dair Mor Çatı Bilgi Notu, 3 Eylül 2021, <https://morcati.org.tr/basin-aciklamalari/iv-kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planina-2021-2025-dair-mor-cati-bilgi-notu/>

8 Mart 2018 tarihli TRT Haber web sitesi haberi,

<https://www.trthaber.com/haber/gundem/cumhurbaskani-erdogan-o-marjinalleri-asla-dikkate-almayiz-354347.html> (erişim tarihi: 12.01.2022)

10 Mart tarihli *Birgün* gazetesi web sitesi haberi,

<https://www.birgun.net/haber/bir-danistay-savcisi-daha-mutalaa-verdi-istanbul-sozlesmesi-nden-cumhurbaskanligi-kararnamesi-ile-cikilamaz-379999> (erişim tarihi: 11.03.2022)

Avrupa Konseyi Sözleşme Ofisi web sayfası,

<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatyid=210> (erişim tarihi: 12.01.2022)

Akçabay, F. Ceren. “Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetle Mücadele, Hukuk ve Feminist Mücadele İnsan Hakları Okulu,” Çalışma Metinleri No: 23, s. 1-21.

Dalkılıç, Rabia Asya “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele: Kamu Politikası Süreç Analizi”, *Reflektif Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), s. 61-82.

GREVIO Türkiye Raporu, Ekim 2018,

https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/news/none-grevio_turkiye_raporunu_acikladi/ (erişim tarihi: 12.01.2022)

İnsan Hakları Eylem Planı, Nisan 2021, <https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/1/dosya/insanhaklari-ep02-03-202115-14.pdf> (erişim tarihi: 13.01.2022)

İstanbul Sözleşmesi, <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/158-kadnlara-yonelik-siddet-ve-ev-ici-siddetin-onlenmesi-ve-bunlarla-mucadeleye-iliskin-avrupa-konseyi-sozlesmesi-istanbul-sozlesmesi/> (erişim tarihi: 12.01.2022)

İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu Gölge Raporu, 2017,

<https://www.stgm.org.tr/e-kutuphane/istanbul-sozlesmesi-turkiye-izleme-platformu-2017-golge-raporu/>

Moroğlu, Nazan “Birleşmiş Milletlerden Şiddetle Mücadelede Kararlı Bir Adım CEDAW Genel Tavsiye No. 35”, <https://nazanmoroglu.com/wp-content/uploads/2018/11/CEDAW-Genel-Tavsiye-No.-35.pdf> (erişim tarihi: 12.12.2021)

Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı,

<https://www.aile.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/kadinin-guclenmesi-strateji-belgesi-ve-eylem-planı-2018-2023/> (erişim tarihi: 13.01.2022)

Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği, Kadına Yönelik Şiddet İle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı Bilgi Notu (KİHYÇD Bilgi Notu), <https://kadinininsanhaklari.org/kadina-yonelik-siddet-ile-mucadele-iv-ulusal-eylem-planı-bilgi-notu/> (erişim tarihi: 13.01.2022)

Karabacak, Huriye. “İstanbul Sözleşmesi ve Hukukun Dönüşümü”, *Ayrıntı Dergi*, 1 Ağustos, 2020, https://ayrintidergi.com.tr/istanbul-sozlesmesi-ve-hukukun-donusumu/#_ftnref19 (erişim tarihi: 12.12.2021)

Kamu İdareleri için Stratejik Planlama Kılavuzu, Sürüm 3.1, 2021.

Kuyucu, Nisan. *Opuz Kararının Uygulanması (İzleme Raporu)*, İHOP AİHM Kararlarının İzleme Raporları, 2015/1, Ankara, Nisan 2015. http://www.aihmiz.org.tr/files/opuz_rapor.pdf (erişim tarihi: 12.01.2022)

Yüksel-Kaptanoğlu İlknur ve diğerleri. *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması*, 2014, <http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/handle/11655/23341> (erişim tarihi: 12.12.2021)

Songür, Neşe. “Türk Kamu Yönetiminde Stratejik Planlama ve Uygulamalara İlişkin Genel Bir Değerlendirme”, *Strategic Public Management Journal* (SPMJ), Issue No: 1, October 2015, s. 56-78.

Ulusal Eylem Planları (I-II-III-IV)

<https://www.aile.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planı/> (erişim tarihi: 12.12.2021)

Mevzuat ve Kararlar

28 Şubat 2018 tarihli Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/02/20180226-10.htm> (erişim tarihi: 11.10.2021)

10 Temmuz 2018 tarihli 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi,

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180710-1.pdf> (erişim tarihi: 11.10.2021)

Opuz /Türkiye Kararı, Başvuru no. 33401/02, 09.06.2009.

¹ Rabia Asya Dalkılıç, “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele: Kamu Politikası Süreç Analizi”, *Reflektif Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), s. 61-82.

² F. Ceren Akçabay, “Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetle Mücadele, Hukuk ve Feminist Mücadele”, *İnsan Hakları Okulu Çalışma Metinleri*, No: 23, s. 1-21.

³ Stratejik planlama modeli, kamu idarelerinde politika geliştirme ve belirlenen politikaları etkili bir biçimde izleme ve değerlendirme ile hesap verilebilirlik sağlamaya yönelik temel bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu model, belirli dönemleri kapsayan strateji belgeleri ve planlarının hazırlanıp yayımlanması yoluyla işletilmektedir. Neşe Songür, “Türk Kamu Yönetiminde Stratejik Planlama ve Uygulamalara İlişkin Genel Bir Değerlendirme”, *Strategic Public Management Journal* (SPMJ), No: 1, Ekim 2015, s. 56-78.

⁴ 2018 yılında çıkarılan 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 70. maddesi çerçevesinde KSGM “Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı” bünyesinde yeniden benzer şekilde görevlendirilmiştir. Bkz. 10 Temmuz 2018 tarihli 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi,

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180710-1.pdf> (erişim tarihi: 11.10.2021)

⁵ Strateji belgeleri ve ulusal planların hukuki niteliğine bakıldığında mevzuatta stratejik plan, kamu idarelerinin orta ve uzun vadeli amaçlarını, temel ilke ve politikalarını, hedef ve önceliklerini, performans göstergelerini, bunlara ulaşmak için izlenecek yöntemler ile kaynak dağılımlarını içeren belge; eylem planı ise stratejik planın uygulanabilirliğini artırmaya yönelik faaliyetleri, bu faaliyetlerden sorumlu ve ilgili birimler ile bu faaliyetlerin başlangıç ve bitiş tarihlerini içeren plan olarak tanımlanmıştır. Bkz. Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, md. 4;

<https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=38547&mevzuatTur=KurumVeKurusYo netmeligi&mevzuatTertip=5> (erişim tarihi: 11.10.2021)

⁶ Kısa adıyla İstanbul Sözleşmesi olarak bilinen Avrupa Konseyi sözleşmesinin orijinal isminde “aile içi şiddet” ifadesi yerine “ev içi şiddet” ifadesine yer verilmiş olsa da yapılan resmi çeviriye dayalı olarak Sözleşme’nin ismi Türkiye’de onaylandığı tarihten yürürlükten kalktığı tarihe kadar ailenin korunması politikasının da bir göstergesi olacak şekilde metindeki şekliyle anılmıştır. Sözleşme’nin aslına uygun çevirisi için bkz. <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/content/158-kadnlara-yonelik-siddet-ve-ev-ici-siddetin-onlenmesi-ve-bunlarla-mucadeleye-iliskin-avrupa-konseyi-sozlesmesi-istanbul-sozlesmesi/> (erişim tarihi: 12.01.2022)

⁷ Sürece ilişkin ayrıntılı bilgi ve 6284 sayılı kanunun sözleşme ile örtüşmeyen ve feminist ve LGBTİ+ hareketin tepkisine neden olan ailenin korunması perspektifine ilişkin ayrıntılı tartışma için bkz. Akçabay, s. 17-18.

⁸ İstanbul Sözleşmesi’nden çekilme iradesi Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi’nin Türkiye Cumhuriyeti Bakımından Feshedilmesi Hakkındaki 3718 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı 20 Mart 2021 tarih ve 31429 sayılı *Resmî Gazete*’de yayımlanarak ortaya konmuştur.

⁹ Anayasa’nın 90. Maddesinin son fıkrası çerçevesinde çatışma halinde kanunlardan dahi üstün bir düzenleme olan bir uluslararası insan hakları düzenlemesi olan bu sözleşmeden yetki aşımı içeren bir cumhurbaşkanlığı kararnamesine dayalı bir cumhurbaşkanlığı kararı ile çekililmesi nedeniyle açılan davalar sonucu hukuki süreç devam etmektedir. 3718 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı’nın iptali ve yürütülmesinin durdurulması talebiyle Danıştay’a çok sayıda dava açılmıştır. Danıştay 10. Dairesi, 2021/1747 Esas No.lu davada 28 Haziran 2021 tarihinde, oyçokluğu (üçe iki) ile yürütmenin durdurulması talebinin reddi kararı vermiş, bu retlere yönelik itiraz da Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu tarafından 14/10/2021 tarihinde reddedilmiştir. Danıştay, İstanbul Sözleşmesi’nden çıkış işleminin iptaline dair davalarda henüz esasa ilişkin karar vermemiş ancak Danıştay’a açılan davalarda Danıştay savcuları Cumhurbaşkanlığı kararında yetki aşımına dikkat çekerek sözleşmenin sadece kanun yoluyla feshedilebileceğine ilişkin mütalaa vermişlerdir. Bkz. 10 Mart tarihli *Birgün* gazetesi web sitesi haberi, <https://www.birgun.net/haber/bir-danistay-savcisi-daha-mutalaa-verdi-istanbul-sozlesmesi-nden-cumhurbaskanligi-kararnamesi-ile-cikilamaz-379999> (erişim tarihi: 11.03.2022)

¹⁰ Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi m. 80; Avrupa Konseyi, 22 Mart 2021 tarihinde yapılan bildirimden ardından geçen üç aylık sürenin ardından Türkiye’yi Sözleşme’nin imzacısı olan ülkeler listesinden çıkarmıştır. Bkz. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=210> (erişim tarihi: 12.01.2022)

¹¹ Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2021-2025 (IV. Ulusal Eylem Planı); <https://www.aile.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planlari/> (erişim tarihi: 12.12.2021)

¹² Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği, Kadına Yönelik Şiddet ile Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı Bilgi Notu (KİHYÇD Bilgi Notu), <https://kadinininsanhaklari.org/kadina-yonelik-siddet-ile-mucadele-iv-ulusal-eylem-planı-bilgi-notu/> (erişim tarihi: 13.01.2022)

¹³ IV. Ulusal Eylem Planı, s. 35, Kadının Güçlendirilmesi Strateji belgesinde ayrıca “... Türkiye’nin, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu, Kadına Yönelik Şiddetle ve Aile İçi Şiddetle Mücadele ve Önleme Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) ile Avrupa Birliği’ne üyelik başvurusu çerçevesindeki uluslararası taahhütleri de kadınlar ve kız çocuklarının eğitimde erkeklerle eşit haklara sahip olmalarını sağlayacak tüm düzenlemeleri yapmasını gerekli kılmaktadır.” ifadelerine yer verilmiştir. Bkz. Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı, s. 43-44. <https://www.aile.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/kadinin-guclenmesi-strateji-belgesi-ve-eylem-planı-2018-2023/> (erişim tarihi: 13.01.2022); 2 Mart 2021 tarihli İnsan Hakları Eylem Planı’nda da sözleşmenin feshi için gerekçe oluşturulabilecek bir politika yahut plandan söz edilmemekte, aksine kadına yönelik şiddetin önlenmesine ilişkin geniş düzenlemelerden bahsedilmektedir. Bkz. İnsan Hakları Eylem Planı, Nisan 2021, <https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/1/dosya/insan-haklari-ep02-03-202115-14.pdf> (erişim tarihi: 13.01.2022).

¹⁴ IV. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı’na (2021-2025) Dair Mor Çatı Bilgi Notu (Mor Çatı Bilgi Notu), 3 Eylül 2021, bkz. <https://morcati.org.tr/basin-aciklamalari/iv-kadına-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planına-2021-2025-dair-mor-cati-bilgi-notu/>

¹⁵ Mor Çatı Bilgi Notu.

¹⁶ Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2012-2015 (III. Ulusal Eylem Planı).

¹⁷ Mor Çatı Bilgi Notu.

¹⁸ 2007-2010 yıllarını kapsayan ilk eylem planında altı başlık halinde düzenlenen kadına yönelik şiddetle mücadele hedefleri, 2012-2015 yıllarını kapsayan ikinci ulusal eylem planı ile 2016-2020 yıllarını kapsayan üçüncü eylem planında “kadının güçlendirilmesi “başlığı çıkarılarak beşe indirilmiş, son planla beşli hedef korunmakla birlikte sağlık hizmetlerinin sağlanması hedefinin yerini “veri ve istatistik” almıştır. Bkz. Ulusal eylem planlarının metinlerinin tamamı için bkz, <https://www.aile.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/kadına-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planı/> (erişim tarihi: 12.12.2021)

¹⁹ İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu’nun Türkiye’nin raporlama sürecinde GREVIO’ya sunduğu 2017 tarihli rapor (Gölge Rapor) için bkz. <https://www.stgm.org.tr/e-kutuphane/istanbul-sozlesmesi-turkiye-izleme-platformu-2017-golge-raporu/> ; İstanbul Sözleşmesi İzleme Komitesi olan GREVIO’nun Ekim 2018’de yayınladığı Türkiye raporu (GREVIO Türkiye Raporu) ve özeti için bkz. <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/news/none-grevio-turkiye-raporunu-acikladi/> (erişim tarihi: 12.01.2022)

²⁰ Opuz /Türkiye Kararı, Başvuru no. 33401/02, 09.06. 2009; Opuz kararı ve devamında AİHM tarafından ortaya konan Türkiye bakımından bağlayıcı kadına yönelik şiddetle mücadele içtihadı için bkz. Nisan Kuyucu, *Opuz Kararının Uygulanması (İzleme Raporu)*, İHOP AİHM Kararlarının İzleme Raporları, 2015/1, Ankara, Nisan 2015. http://www.aihmiz.org.tr/files/opuz_rapor.pdf (erişim tarihi: 12.01.2022)

²¹ Akçabay, s.14.

²² Nazan Moroğlu, “Birleşmiş Milletlerden Şiddetle Mücadelede Kararlı Bir Adım CEDAW Genel Tavsiye No. 35”, <https://nazanmoroglu.com/wp-content/uploads/2018/11/CEDAW-Genel-Tavsiye-No.-35.pdf> (erişim tarihi: 12.12.2021)

²³ Huriye Karabacak, “İstanbul Sözleşmesi ve Hukukun Dönüşümü”, *Ayrıntı Dergi*, 1 Ağustos, 2020, https://ayrintidergi.com.tr/istanbul-sozlesmesi-ve-hukukun-donusumu/#_ftnref19 (erişim tarihi: 12.12.2021)

²⁴ IV. Ulusal Eylem Planı, s. 12-13.

²⁵ IV. Ulusal Eylem Planı, s. 13-14.

²⁶ 2007-2010 yıllarını kapsayan I. Ulusal Eylem Planı’nda “toplumsal cinsiyet eşitliği ifadesi on dört kez, 2012-2015 yıllarını kapsayan II. Ulusal Eylem Planı’nda yirmi bir kez, 2016-2020 yıllarını kapsayan III. Ulusal Eylem Planı’nda ise tam otuz kez geçmiştir; daha önceki her üç planın ilk hedefi de “[t]oplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik aile içi şiddetle mücadele konularında yasal düzenlemeler yapılması ve uygulamadaki aksaklıkları ortadan kaldırmak” olarak belirtilmiştir.

²⁷ KİHYÇD Bilgi Notu.

²⁸ IV. Ulusal Eylem Planı, s. 139.

²⁹ IV. Ulusal Eylem Planı'nda bu faaliyetin halihazırda Diyanet İşleri Başkanlığı ile ASHB arasında 13 Kasım 2018 tarihinde imzalanan protokol çerçevesinde yürütülmekte olduğu Diyanet İşleri Başkanlığı'nın uzman personeli tarafından kadın konukevlerinde manevi destek ve dinî rehberlik hizmetleri iş birliği halinde belirlenen usul ve esaslar doğrultusunda sunulmaya devam edileceği vurgulanmıştır. s. 109.

³⁰ Mor Çatı Bilgi Notu.

³¹ IV. Ulusal Eylem Planı, s. 146, 161-164.

³² IV. Ulusal Eylem Planı, s. 188-204.

³³ İlknur Yüksel-Kaptanoğlu ve diğerleri, Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, 2014, <http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/handle/11655/23341> (erişim tarihi: 12.12.2021)

³⁴ Gölge Raporu ve GREVIO Türkiye Raporu.